

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bij de volgende verdachte rechtsaf: een TomTom voor de strafoplegging?

Schuyt, P.M.; Duyvendak, J.W.; Engbersen, G.; Teeuwen, M.; Verhoeven, I.

Citation

Schuyt, P. M. (2007). Bij de volgende verdachte rechtsaf: een TomTom voor de strafoplegging? In J. W. Duyvendak, G. Engbersen, M. Teeuwen, & I. Verhoeven (Eds.), *Macht en verantwoordelijkheid: Essays voor Kees Schuyt* (pp. 345-353). Amsterdam: Amsterdam University Press. doi:10.5117/9789053569825

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16619>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BIJ DE VOLGENDE VERDACHTE RECHTSAF: EEN TOMTOM VOOR DE STRAFOPLEGGING?

*Pauline Schuyt, universitair docent straf- en strafprocesrecht
Universiteit Leiden*

1. Inleiding

Onlangs maakte het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) onderzoeksresultaten bekend waaruit bleek dat de gemiddeld opgelegde straffen voor moord en doodslag de afgelopen twaalf jaren zijn gestegen van 6,3 jaar in 1993 naar 8,9 jaar in 2004 (Van Wingerden & Nieuwbeerta 2006). Dit moet de Raad voor de Rechtspraak als muziek in de oren hebben geklonken. Hiermee werd immers bevestigd dat de rechter luistert naar de ‘stem van het volk’ die zegt dat er strenger gestraft moet worden. Deze onderzoeksresultaten zouden bijdragen aan meer tevredenheid over de rechtspraak. Maar toen dit bericht op de voorpagina van het *Algemeen Dagblad* van 10 oktober 2006 stond, bleek dat juist het tegenovergestelde resultaat werd bereikt: verontwaardigde burgers. Het forum op de website van de krant werd die dag overspoeld met reacties van lezers die zich boos maakten over het feit dat voor ernstige delicten als moord en doodslag “niet eens negen jaar wordt opgelegd”. Deze anekdote illustreert dat de burger niet snel tevreden is over de strafoplegging en berichtgeving daarover niet altijd goed interpreteert, een constatering die na uitspraken in spraakmakende zaken keer op keer wordt bevestigd.

Dat de publieke opinie over de strafoplegging niet zomaar genegeerd *kan* worden, blijkt uit het feit dat vertrouwen in de rechtspraak vaak gekoppeld wordt aan de opvatting over bestraffing. Mensen die vinden dat de Nederlandse rechter te licht straft, zijn vaak ook ontevreden over de rechtspraak in het algemeen (Van der Meer 2004). Die ontevredenheid hangt bovendien voor een groot deel samen met de begrijpelijkheid van de rechtspraak en de kennis van zaken die burgers

hebben. Uit recent onderzoek is gebleken dat de straffen die burgers in concrete zaken op zouden leggen, meer overeenkomen met de straffen die de rechters opleggen naarmate de burgers meer kennis hebben van het strafdossier (De Keijser et al. 2006). Goede informatieverschaffing en verantwoording van beslissingen zijn van essentieel belang.

Dat de publieke opinie over strafoplegging niet genegeerd *wordt* blijkt uit diverse recente wetswijzigingen. Zo werden, onder andere naar aanleiding van de onvrede over de strafoplegging, de strafmaxima van delicten als eenvoudige mishandeling verhoogd. En ook de maximale tijdelijke gevangenisstraf werd verhoogd van twintig naar dertig jaar. Deze laatste wijziging is opmerkelijk, aangezien de hoogte van de maximale gevangenisstraf ruim honderd jaar nauwelijks ter discussie heeft gestaan. Maar met de steeds grotere interesse van de samenleving in de strafoplegging, aangewakkerd door spraakmakende zaken als de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh, lijkt het of ook de onvrede over de (maximale) strafoplegging groter wordt. De strafverhoging van twintig naar dertig jaar is een gevolg van de (politieke) wil om aan die onvrede iets te doen. Ook het recent herziene wetsvoorstel om bij bepaalde delicten minimumstraffen in te voeren past in deze ontwikkeling. Dit alles roept de vraag op wie de verantwoordelijkheid heeft om iets aan de bestaande onvrede te doen. Wie moet zorgdragen voor een straftoemingspraktijk die (beter) geaccepteerd wordt en daarmee bijdraagt aan het vertrouwen in de rechtspraak? Met andere woorden: wie is verantwoordelijk voor het bepalen van de straf en kan derhalve ter verantwoording worden geroepen als hij onverantwoordelijk met die taak omgaat? Is dit de taak van de wetgever, die de rechter in de huidige regelgeving nauwelijks beperkingen oplegt bij het bepalen van de straf? Moet de wetgever zijn wetgevende macht gebruiken om duidelijker grenzen te stellen, bijvoorbeeld door het instellen van minimumstraffen? Is het de taak van het Openbaar Ministerie, dat met zijn vervolgingsbeleid invloed kan uitoefenen op de straffen die kunnen worden opgelegd? Of ligt de verantwoordelijkheid juist bij de strafbepalende rechters, die moeten zorgen voor voldoende informatie over een begrijpelijke strafoplegging?

2. Vrijheid van de rechter bij de straftoemeting

In vroeger tijden was deze vraag eenvoudig te beantwoorden. Van oudsher heeft de Nederlandse strafrechter veel vrijheid bij het bepalen van de straf. De wetgever heeft bij de totstandkoming van het huidige Wetboek van Strafrecht in 1886 bewust gekozen voor een stelsel waarin per delict alleen een maximumstraf werd gegeven (variërend van een maand hechtenis tot levenslange gevangenisstraf) en waarin voor alle delicten een algemene minimumstraf geldt (één dag hechtenis

of gevangenisstraf). Deze keuze was voornamelijk gebaseerd op de mogelijkheid die de rechter hierdoor werd geboden rekening te houden met alle bijzondere omstandigheden van een geval. Uit de keuze sprak een groot vertrouwen in de rechter, een vertrouwen dat hij zijn straftoemingsvrijheid niet zou misbruiken door willekeurig te straffen. Door de grote mate van straftoemingsvrijheid werd de verantwoordelijkheid voor het bepalen van de juiste straf primair bij de rechter gelegd. Deze vond wel enige houvast aan de strafeis van het Openbaar Ministerie, maar kon daarvan ook eenvoudig afwijken.

Ruim honderd jaar later is de vrijheid bij de strafoplegging veel minder vanzelfsprekend. Vooral de (vermeende) ongelijkheid in strafoplegging zorgde voor onrust. Binnen de rechterlijke macht werden daarom verschillende instrumenten bedacht om onbegrijpelijke ongelijkheid zoveel mogelijk te beteugelen. Het Openbaar Ministerie maakte de zogenaamde bos/Polaris Richtlijnen, waarmee een consistentere strafvorderingsbeleid kan worden bereikt. De rechter kan daar wettelijk gezien van afwijken, maar moet dat steeds gemotiveerd doen, omdat de eis nu meer dan vroeger een product is van beleidsregels.

Bij de zittende magistratuur werden zogenaamde oriëntatiepunten voor straftoemeting vastgesteld waarmee de rechter een concreter uitgangspunt voor de straf in handen kreeg dan de wet hem bood. Daarnaast kwam er een databank waarin alle zaken werden opgenomen waarin vier jaar of meer gevangenisstraf was opgelegd. Met behulp van deze Databank Straftoemeting kunnen rechters, maar ook officieren van justitie en advocaten, een concrete zaak vergelijken met eerdere soortgelijke zaken en daarmee een indicatie krijgen van de op te leggen straf. Hiermee is een begin gemaakt met een, zij het beperkte, beteugeling van de straftoemingsvrijheid. De steeds weer opspelende discussie over de invoering van minimumstraffen, gevoed zowel vanuit de Europese harmonisatiegedachte als door politieke partijen die menen dat dit de oplossing is voor de onvrede over de hoogte van de straffen, past geheel in die lijn. Met het invoeren van specifieke minimumstraffen per delict wordt immers de straftoemingsvrijheid ten aanzien van dat delict kleiner. De vraag wie, gezien al deze ontwikkelingen, verantwoordelijk is voor de strafoplegging wint daarmee aan belang. Uiteraard is het nog steeds de rechter die in *een* concrete zaak verantwoordelijk is voor de strafoplegging in *die* concrete zaak. Maar achter die ene zaak gaat inmiddels een heel systeem van beleidsregels, onderlinge afspraken, eerdere uitspraken en politieke discussies schuil. Hoe liggen de verantwoordelijkheden daar?

3. De rechter als automobilist

Het bepalen van een sanctie is te vergelijken met de automobilist die bij een kruispunt komt: hij moet, net als de rechter, bepalen waar hij naar toe wil en welke weg hij in moet slaan om zijn doel te bereiken. Daarbij moet hij rekening houden met de andere weggebruikers op dezelfde kruising. De moeilijkheidsgraad van de beslissing wordt beïnvloed door het aantal wegen dat elkaar kruist, het wel of niet aanwezig zijn van goede bewegwijzering, de bekendheid van de automobilist ter plekke en de hoeveelheid overig verkeer op de kruising. Wanneer het gaat om een rustig kruispunt waar geen of weinig verkeer is, dan is de beslissing niet moeilijk. Desgewenst kan de automobilist helemaal stoppen en de tijd nemen om de juiste weg te bepalen. Maar hoe drukker het kruispunt wordt, des te lastiger wordt het om te bepalen of hij door kan rijden en zo ja, welke weg hij in moet slaan. Om de verkeerssituatie overzichtelijk te maken geldt de algemene regel dat iedere verkeersdeelnemer die van rechts komt voorrang heeft. Soms werkt deze hoofdregel belemmerend op de doorstroming. Er komen bijvoorbeeld te veel verkeersdeelnemers op hetzelfde moment op de kruising, zodat niet meer duidelijk is wie aan wie voorrang moet verlenen. Op dat moment gaat de macht gelden van de grootste auto of de brutaalste verkeersdeelnemer en ontstaat er chaos. Om dat te voorkomen kunnen verkeerslichten worden geplaatst. De verkeersdeelnemer hoeft dan niet zelf na te denken over de vraag of hij door kan rijden of moet stoppen, die beslissing neemt het stoplicht voor hem. Dit lijkt een goede oplossing, maar deze kent ook nadelen met betrekking tot de doorstroming van het verkeer. Soms staat een stoplicht op groen voor een weg waarover op dat moment geen verkeer komt, terwijl het rode stoplicht het verkeer op de kruisende weg onnodig laat wachten. En soms staan verkeersdeelnemers onnodig te wachten voor een rood stoplicht, terwijl ze rechtsaf zouden kunnen slaan zonder ander verkeer te hinderen. Dit probleem kan worden verholpen met een rotonde. Door de rotonde wordt voorkomen dat verkeersdeelnemers elkaar daadwerkelijk moeten kruisen, zodat het niet uitmaakt wie het eerste op de kruising komt. En door de rotonde wordt voorkomen dat verkeersdeelnemers voor een rood stoplicht moeten wachten, terwijl dat, gezien de verkeerssituatie, helemaal niet nodig is. Om te voorkomen dat door een rotonde een gevaarlijke verkeerssituatie ontstaat, is slechts één hoofdregel noodzakelijk, namelijk wie voorrang heeft: de verkeersdeelnemers op de rotonde of de verkeersdeelnemers die (van rechts) de rotonde opkomen.

Ook de strafopleggende rechter moet vlak voor hij de 'kruising nadert' beslissen welke 'afslag' hij gaat nemen om zo goed mogelijk zijn doel te bereiken. Ook hier wordt de moeilijkheidsgraad van de beslissing bepaald door het 'soort kruising' waar de rechter voor staat, afhankelijk van hoe de wetgever de kruising

heeft ingericht. De wetgever kan ervoor kiezen de rechters geheel vrij te laten. Dit zal goed werken bij een rustige en overzichtelijke kruising ofwel een situatie waarin duidelijk is wat het doel is van de sanctie en hoe dat doel het beste bereikt kan worden. Aangezien het Nederlandse strafrecht een grote hoeveelheid aan sanctiesoorten en strafdoelen kent en hier weinig eenduidigheid over is, zal de Nederlandse rechter deze situatie niet veel tegenkomen. Een mogelijk voorbeeld is de tariefmatige afdoening van drugsdelicten, waar de straf veelal gebaseerd is op de hoeveelheid drugs of een delict als dronken rijden, waarbij de straf voornamelijk gebaseerd is op het alcoholpercentage van de dronken automobilist. De wetgever kan ook kiezen voor 'verkeerslichten', waarbij de keuzevrijheid volledig wordt ingeperkt. De wetgever geeft in dat geval precies aan welke straf bij welk delict moet worden opgelegd of, in een iets minder rigide model, welke factor een rol moet spelen bij de strafoplegging of welk doel bereikt moet worden. Ook dit model zal de Nederlandse rechter nauwelijks tegenkomen. Degene die het Wetboek van Strafrecht minutieus leest komt zeker aanwijzingen in deze richting tegen, maar deze zijn summier en veelal impliciet, waardoor ze de rechter nauwelijks concrete regels geven. De Nederlandse wetgever heeft gekozen voor het 'rotondemodel'. Daarbij geldt slechts één hoofdregel: verkeer op de rotonde heeft voorrang en voor het overige wordt het aan het inzicht van de verkeersdeelnemers overgelaten. Dit vergt dus nogal wat inzicht van de straf opleggende rechter. Gelukkig is er een derde partij in dit proces, namelijk het Openbaar Ministerie. Deze partij geeft nadere invulling aan de rotonde in de vorm van extra informatie, zoals wegwijzers en verkeerstekens op de weg. Deze geven aan welke weg naar welk doel leidt en hoe de rechter rekening moet houden met andere 'verkeersdeelnemers' als de benadeelde partij of de geschokte samenleving. Deze andere weggebruikers kunnen daarmee het verkeersgedrag op de rotonde, ofwel de straftoematingsbeslissing, beïnvloeden. De rechter kan deze andere weggebruikers niet negeren; hij zal ze ten minste moeten opmerken en al dan niet voorrang moeten geven.

Samengevat hebben de drie actoren in het strafopleggingsproces de volgende rol. De wetgever is verantwoordelijk voor de rotonde (het kader), waarbij het voor iedereen duidelijk is welke (voorrangs)hoofdregel geldt. Het Openbaar Ministerie vult het algemeen kader specifiek in met voldoende wegwijzers, waarmee het de rechters opmerkzaam maakt welke richting een bepaalde weg uitgaat en welk doel daarmee bereikt moet of kan worden. Het spreekt voor zich dat hoe uniformer de informatie gegeven wordt (hoe meer gebruik wordt gemaakt van dezelfde bewegwijzering), des te duidelijker de weg voor de rechter zal zijn. Door het scheppen van regels ten aanzien van andere 'weggebruikers' kan het Openbaar Ministerie voorkomen dat ze over het hoofd worden gezien. Zo gezien is

het Openbaar Ministerie verantwoordelijk voor voldoende informatie over de ernst van het feit in de ogen van bijvoorbeeld het slachtoffer, maar ook bezien vanuit de samenleving. Het Openbaar Ministerie vormt zo de schakel tussen de rechtsprekende macht en de samenleving. Daartoe is het van belang dat het Openbaar Ministerie duidelijkheid verschaft over zaken als het vervolgingsbeleid en strafvorderingsbeleid.

Het is wellicht opvallend dat een andere belangrijke partij in het strafproces, de verdachte en zijn verdediging, in deze verhandeling tot nu toe geen rol heeft gekregen bij de straftoemingsbeslissing. Hij zou in onze vergelijking met een kruising ook de rol van informatieverstoffer kunnen krijgen, zij het dat het dan gaat om heel specifieke, op een bepaalde zaak toegeschreven informatie. In onze vergelijking zou gedacht kunnen worden aan de kleine wegwijzers van plaatselijke winkels of bezienswaardigheden die, zeer lokaal, een functie hebben naast de veel grotere ANWB-borden. Deze borden lijken in het begin van een reis niet belangrijk, maar kunnen een dankbare functie hebben bij het vinden van het uiteindelijke doel.

De rechter is vrij om zich binnen de hoofdregels, aangevuld met wegwijzers, te bewegen; hij vult het kader op eigen wijze in. Het gaat om *regelgeleid straffen*, vrijheid in een algemeen kader. Het is aan de rechter om te bepalen of hij de wegwijzer volgt of dat hij via een andere weg, en dus met een andere afslag, zijn doel wil bereiken. Anders dan de automobilist kan hij er zelfs voor kiezen van de bestaande en aangegeven wegen af te wijken en door het 'open veld' te rijden. Deze vrijheid wordt soms verward met onafhankelijkheid en deze onafhankelijkheid wordt misbruikt als reden om geen richting aan te geven. Terwijl de grote mate van vrijheid juist reden is om verantwoording af te leggen over de manier waarop deze vrijheid wordt ingevuld. De rechter dient zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid die hij krijgt ten aanzien van andere verkeersdeelnemers, bijvoorbeeld rechters die met soortgelijke zaken te maken hebben. Deze 'verkeersdeelnemers' moeten van elkaar weten wat de ander doet, om botsingen te voorkomen. Het moge duidelijk zijn dat hoe meer verkeer gebruikmaakt van de rotonde, des te belangrijker het voor de doorstroming is dat de individuele gebruikers aangeven welke kant ze opgaan en welke afslag ze nemen. Hoe meer rechters van de rotonde gebruikmaken, des te belangrijker wordt het om duidelijk richting aan te geven. Datzelfde geldt als er meer factoren een rol spelen, die allemaal om aandacht vragen. Indien bepaalde factoren over het hoofd worden gezien, dan moet daar verantwoording over worden afgelegd, om te voorkomen dat deze verkeersdeelnemers worden aangereden. En hoe meer wegen aangesloten zijn op de rotonde, des te meer verantwoording afgelegd moet worden ten aanzien van de keuze voor een bepaalde weg die leidt tot een bepaalde straf of een bepaald doel.

Dit alles overziend kunnen we concluderen dat de rechter eindverantwoordelijk is, zodat hij ook voor de uiteindelijke verantwoording zorg moet dragen. Echter, de laatste tijd doen zich ontwikkelingen voor waardoor de vraag rijst of de rechter nog wel eindverantwoordelijk gesteld kan worden. Naast de al eerdergenoemde informatieverstoffers Openbaar Ministerie en verdediging krijgt de rechter te maken met steeds meer andere 'wegwijzers'. Vier daarvan, die vooral de laatste tijd hun invloed etaleren, zal ik hieronder kort bespreken. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze grote invloed kunnen hebben op de uiteindelijke straf, terwijl de rechter zelf niet altijd invloed kan uitoefenen op deze wegwijzers.

Een belangrijke speler, die ook al eerder is genoemd, is de rechtsprekende macht als geheel ofwel de andere rechters die eerder in soortgelijke zaken uitspraak hebben gedaan. Hoewel in het strafrecht iedere zaak uniek is, omdat ieder delict onder unieke omstandigheden door een unieke dader wordt gepleegd, kan de rechter eerdere soortgelijke zaken niet langer negeren. Resultaat van de discussie over (on)gelijke strafoplegging in de afgelopen twintig jaar is dat de rechter soortgelijke gevallen ten minste mee moet nemen in zijn beschouwing, los van de vraag of hij de eerdere strafoplegging volgt of niet. Dit wordt ondersteund door wegwijzers als de eerdergenoemde Databank Straftoemeting en de ontwikkeling dat steeds meer uitspraken eenvoudig door iedereen geraadpleegd kunnen worden via internet (www.rechtspraak.nl). In de vergelijking met de rotonde werden deze rechters geïntroduceerd als de andere automobilisten op de rotonde. Indien zij hun richtingaanwijzers goed gebruiken, kunnen zij een bruikbare wegwijzer zijn voor de rechter die in een concrete zaak een straf moet opleggen.

Een tweede ontwikkeling die zich vooral bij het bewijsrecht, maar ook bij de straftoemeting voordoet, is het inschakelen van de zogenaamde hulpwetenschappen. Zo wordt bij het bewijs steeds vaker gebruikgemaakt van informatie verkregen uit bijvoorbeeld DNA-materiaal en verklaringen van forensisch deskundigen. Bij de strafoplegging worden de hulpwetenschappen vooral ingeschakeld om het recidiverisico in te schatten. Het lijkt erop dat de strafoplegging voor een steeds groter deel gebaseerd wordt op het risico van herhaling. Het sanctiestelsel wordt aangepast aan de wens om herhaling van strafbare feiten te voorkomen, bijvoorbeeld door verdachten met een hoog recidiverisico zo lang mogelijk van de straat te houden (middels de sanctie opneming in een inrichting voor stelselmatige daders) of te behandelen (bijvoorbeeld door het opleggen van specifieke leer- of taakstraffen). Voor het juist inschatten van het risico op herhaling wordt gebruikgemaakt van sociaal-wetenschappelijke onderzoeksmethoden en -instrumenten. De hulpwetenschappen worden ook gebruikt bij het maken van een beoordeling van de verdachte zelf. Zoveel mogelijk wordt aan deskundigen gevraagd welke straf voor een specifieke verdachte de meest aangewezen is. Een rechter is niet geschoold in de beoordeling van (rapporten over) sociaal-wetenschappelijke fac-

toeren. Zijn oordeel over het al dan niet volgen van adviezen van deze deskundigen is daarom nogal eens ondoorgrondelijk, hetgeen de verantwoording van de strafoplegging niet ten goede komt.

Een derde wegwijzer waar de rechter mee te maken krijgt zijn de veranderingen in de mogelijkheden van tenuitvoerlegging van de opgelegde sancties. Ik noemde al de leer- en taakstraffen die op vele manieren ingevuld kunnen worden. Maar ook de veranderingen in de tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen (versoberde regimes, twee in één cel, het verdwijnen van specialisaties binnen het gevangeniswezen) hebben invloed op de vraag óf, en zo ja, hóe de uiteindelijk gekozen weg tot een bepaald doel leidt. Ook dit heeft ongetwijfeld invloed op de straftoemingsbeslissing van de rechter.

Tot slot een vierde wegwijzer die relatief nieuw is: het slachtoffer als zelfstandige partij in het strafproces. De laatste jaren heeft het slachtoffer steeds meer ruimte gekregen om zelfstandig deel uit te maken van het strafproces, met als hoogtepunt tot nu toe het spreekrecht tijdens de zitting. Hoewel de rechter strikt genomen niets met deze verklaring hoeft te doen, kan het niet zo zijn dat de rol van het slachtoffer helemaal geen invloed heeft op de (straftoemings)beslissing. Er is dus nog een informatieverschaffer bijgekomen. Het lastige van deze wegwijzer is dat, net als de daders, alle slachtoffers anders zijn en ze ter zitting allen een andere indruk achterlaten. Een rechter kan daar geen invloed op uitoefenen, maar merkt wel de invloed van het slachtoffer op het onderzoek ter terechtzitting en wellicht op de uiteindelijke strafoplegging.

4. Een navigatiesysteem voor de straf opleggende rechter

Dit zijn slechts vier kort aangestipte voorbeelden van wegwijzers die de rechter weliswaar extra informatie bieden, maar die de strafopleggingsbeslissing daarmee niet eenvoudiger maken. Terugkomend bij de automobilist die een ingewikkeld kruispunt nadert: een veelheid aan wegwijzers kan tot grote verwarring leiden. Bovendien werpt dit een nieuw licht op de vraag wie verantwoordelijk is voor de strafoplegging. Kan de rechter, met zoveel vaak tegenstrijdige informatie, nog wel een inzichtelijke en verantwoorde straf bepalen? En de rechter mag dan eindverantwoordelijk zijn, valt daarbinnen ook de verantwoordelijkheid van door derden aangedragen informatie? En omvat die verantwoordelijkheid ook eventuele fouten die door (forensisch) deskundigen worden gemaakt? Of extra nadelen die een straf met zich meebrengt door de manier waarop hij ten uitvoer wordt gelegd? Is het voor een rechter nog wel mogelijk om zijn straf naar alle tevredenheid te verantwoorden? Voor de automobilist is inmiddels een oplossing gevonden voor onoverzichtelijke kruispunten: de TomTom, het elektronische navigatiesysteem dat met een zoetgevooisde stem aangeeft welke afslag moet worden genomen.

Daarmee kan de automobilist zijn verantwoordelijkheid volkomen afschuiven op de techniek, terwijl de mogelijkheid om zelf een andere route te kiezen blijft bestaan. Een dergelijk navigatiesysteem voor de rechter lijkt nog ver weg. Hij bevindt zich eerder in de situatie van de vader en de moeder die met twee jengende dochters achterin tijdens de spits over de *boulevard périphérique* van Parijs rijden, naarstig op zoek naar de juiste afslag.

Of een TomTom voor de strafopleggende rechter uitkomst zou bieden is bovendien de vraag. Anders dan bij de automobilist ligt het doel van de rechter meestal niet volledig vast. De straf beoogt in veel gevallen een bepaald doel (adres) te bereiken, maar gaande de tenuitvoerlegging van de straf kan dat doel nog weleens veranderen. En meer nog dan de automobilist is de rechter vrij: hij kan wegen nemen die niet bestaan of die nog in aanleg zijn. Hij mag tot op zekere hoogte zelfs verkeersregels en -gewoonten negeren zonder daarmee direct in overtreding te zijn. Het gevaar van een TomTom voor de strafoplegging is dat de rechter, net als de automobilist, alle verantwoordelijkheid afschuift op de techniek. En hoe wordt voorkomen dat de rechter zijn topografische kennis verliest en voortaan blind vaart op zijn TomTom? Hoewel het altijd mogelijk is de stem van het navigatiesysteem te negeren of het systeem zelfs uit te zetten, leert de ervaring met de TomTom dat het gemak van het niet meer zelf hoeven nadenken die mogelijkheden vaak doet vergeten. Bovendien: wie ontwikkelt de programmatuur voor het navigatiesysteem? Is dat de wetgever, het Openbaar Ministerie of de rechtsprekende macht zelf? Zolang deze vragen onbeantwoord blijven, moet de rechter zijn eigen weg uitstippelen, daarbij geholpen door de hier beschreven wegwijzers. Het zou de strafoplegging en de verantwoording daarvan ten goede komen als enige helderheid in de veelheid aan informatie en de onderlinge verhouding tussen verschillende 'wegwijzers' geschapen zou worden. Pas dan zal de rechter weer met rede zijn beslissing kunnen verantwoorden en daarvoor ter verantwoording kunnen worden geroepen.

Literatuur

- Keijser, J.W. de, P.J. van Koppen & H. Elfers (2006) *Op de stoel van de rechter. Oordeelt het publiek net zo als de strafrechter?*, Den Haag: Raad voor de Rechtspraak.
- Meer, T. van der (2004) 'Vertrouwen in de rechtspraak: empirische bevindingen', *Rechtstreeks*, 1: 47.
- Wingerden, S. van & P. Nieuwbeerta (2006) 'Ontwikkelingen in de lengte van gevangenisstraffen voor moord en doodslag: een trend naar langere straffen', *Trema*: 329-337.